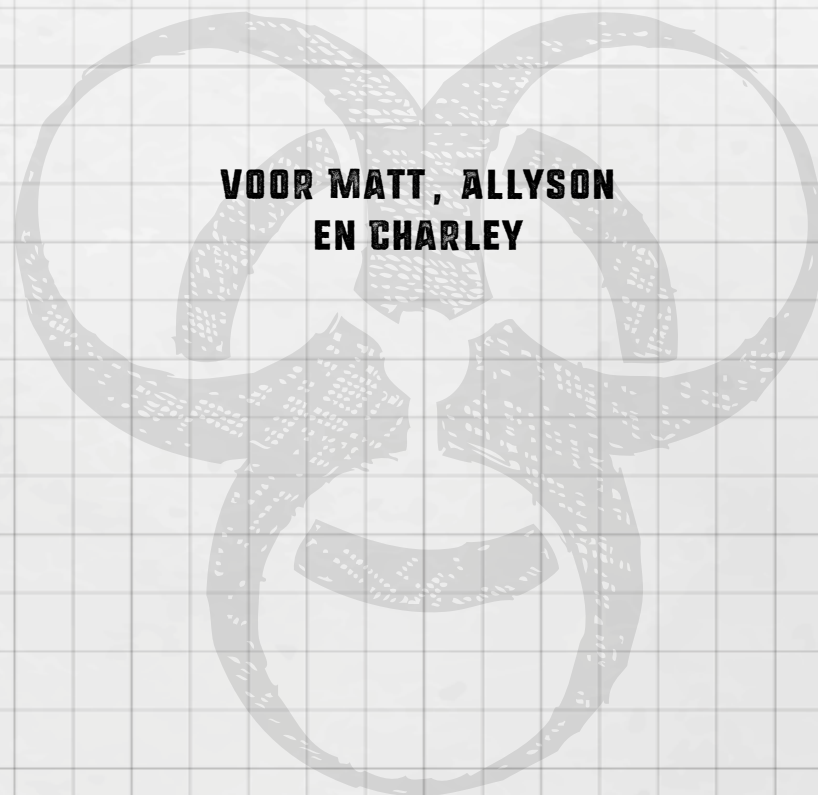

ANDY MARINO

DE RAMP VAN TSJERNOBYL

Vertaald door Sandra C. Hessels

kluitman

VOOR MATT, ALLYSON EN CHARLEY

Nur 284/W042401

Bisac YAF024050 / JUV029030

© MMXXIV Nederlandse editie: Uitgeverij Kluitman Alkmaar B.V.

© MMXXI Tekst: Andy Marino. All rights reserved.

Published by arrangement with Scholastic Inc., 557 Broadway, New York, NY 10012, USA

Oorspronkelijke titel: Escape from Chernobyl

Nederlandse vertaling: Sandra C. Hessels | Creative Difference

Ontwerp omslag en binnenwerk: Christopher Stengel

© Omslagbeeld: Mike Heath | Magnus Creative

Belettering omslag: Mariska Cock

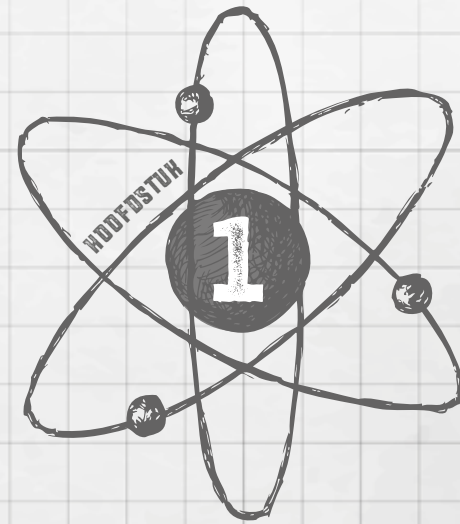
Opmaak binnenwerk: Studio L.E.O.

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie
in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

BIJ KONINKLIJKE BESCHIKKING
HOFLEVERANCIER

kluitman.nl
andy-marino.com

26 APRIL 1986
01.12 UUR

Joeri Fomitsjev pulkt een houtsplinter uit zijn handpalm. Na maandenlang vloeren dweilen en er stevig op los hameren zijn de handen van de zestienjarige ruwe klauwen vol eeltplekken geworden, net die van een Siberische oliewerker. Hij schiet de splinter weg en pakt de steel van zijn zwabber weer vast.

De enige manier waarop hij splinters kan vermijden is door handschoenen aan te trekken.

Maar Joeri weigert handschoenen aan te doen.

Het is beter om wat harder te worden. De mensen die hij binnen deze energiecentrale het meest respecteert – de *atomsjtsjiki**, de nucleair ingenieurs die dankzij hun briljante geest en harde

* De cursief gedrukte begrippen zijn opgenomen in de verklarende woordenlijst achterin.

werk al heel hoog op de ladder staan – houden hun lichaam net zo fit als hun geest. Ze boksen, doen mee aan hardloophwedstrijden, roeien op en neer op de Pripjat-rivier en draaien daarna nog nachtdiensten in de centrale – de *plant* – waar ze het atoom temmen en het naar de hand van de Staat zetten.

Joeri is de jongste winnaar van een studiebeurs van het Instituut voor Technische Natuurkunde in Moskou. Hij veegt met de lange stroken van de dweil door de plas op de tegelvloer met dezelfde woede en gespannen energie die hem aanspoorden dit doel te bereiken.

Joeri was zeven jaar oud geweest toen de kerncentrale van Tsjernobyl op 27 september 1977 officieel op het stroomnet van de Sovjetrepubliek werd aangesloten. Nu, negen jaar later, is hij alleen in de eindeloze gang die de turbinehal van de kerncentrale verbindt met de vier reusachtige reactoren. Nog steeds hoort Joeri die triomfantelijke hymne die de allereerste wetenschappers zongen in het programma dat in de hele Sovjet-Unie op de staatstelevisie werd uitgezonden: *‘Vanaf vandaag, vanaf vandaag komt er stroom uit de RBMK!’*

De RBMK.

De Reaktor Bolsjoj Mosjtsjnosty Kanalny.

De nationale nucleaire reactor van de USSR – de Unie van Socialistische Sovjetrepublieken – die wel twintig keer groter is dan die van de Amerikanen! Joeri had op zijn knieën gezeten op het vloerkleed in de woonkamer van het appartement waar het gezin woonde en was, net als andere kijkers, meegenomen op een snelle rondleiding door de indrukwekkende nieuwe energiecentrale. Hoe het eraan toeging binnen in de RBMK was staatsgeheim, maar de makers van de tv-uitzending hadden

toestemming gekregen om het publiek een inkijkje te geven. Ze toonden de gepolijste marmeren trappen en de glas-in-loodramen van het administratiegebouw van Tsjernobyl, en de sluizen waarin de medewerkers hun dagelijkse kleren moesten verruilen voor een witte overall, een wit mutsje en witte laarzen. Ook lieten ze de stalen grot zien die de turbinehal vormde, met gigantisch hoge machines en mysterieuze schaduwen. En tot slot de betonnen kluis waarin het reactorvat was ondergebracht en waardoor het werd beschermd. Dat ding was zo groot als het hele flatgebouw waarin Joeri woonde.

De zevenjarige Joeri had zijn neus bijna tegen het beeldscherm aan gedrukt, en was vanaf dat moment overtuigd van meerdere dingen:

Hij had zijn lotsbestemming gevonden.

De vijf minuten durende tv-special had hem een wonderbaarlijke nieuwe weg getoond, die hem ver uit de buurt van Moskou zou brengen.

De raadsels van het atoom zouden hem een glansrijke toekomst bieden, alsof hij net als de man naar wie hij was vernoemd – de beroemde kosmonaut Joeri Gagarin, de eerste man in de ruimte en een ware held van de *Sovjet-Unie* – de stratosfeer in was geschoten.

Vanaf vandaag, vanaf vandaag...

Moet ik hier de vloer dweilen, denkt Joeri. En gisteren ook. En de dag ervoor en de dag daarvoor...

De eerste dag hier in Tsjernobyl bewoog Joeri zich als in een droom door de plant, door deze fabriek – door precies dezelfde sluis die hij als kleine jongen op televisie had gezien, waar hij precies dezelfde witte kleding moest aantrekken die zijn nieuwe

collega's en mentoren droegen: de technici en atomsjtsjiki die hij zijn hele jeugd had aanbeden. Toen hij eenmaal was aangekleed, had het niet lang geduurd voordat een van die atomsjtsjiki de droom uiteen had laten spatten door hem een zwabber te overhandigen en hem achter te laten in een heel nieuwe werkelijkheid.

Een werkelijkheid waarvan de regels Joeri al heel gauw duidelijk werden.

In Tsjernobyl betekent 'winnaar van een studiebeurs' hetzelfde als 'stagiair'. En 'stagiair' betekent zo veel als 'loopjongen, klusjesman, conciërge'.

Joeri geeft piepende machines een paar druppels olie en wandelt over de smalle loopbruggen van de turbinehal met een oliekan in zijn hand, als een verstekeling op een of andere gigantisch grote onderzeeboot. Hij repareert haarscheurtjes in de wirwar van stalen buizen die koelwater naar het reactorvat vervoeren. Hij brengt dienbladen met bakken sterke koffie naar de ingenieurs in de controlekamers, waar ze de gevoelige machines van de RBMK in de gaten houden, en waar hij een glimp opvangt van de dashboards en panelen, de wijzers en schakelaars en meters die het verschil betekenen tussen in bedwang gehouden atomen en atomen die vrij spel hebben om hun dodelijke chaos te verspreiden.

Maar wat Joeri het meest doet, is dweilen.

Tsjernobyl is een lekkend gevaarte. Joeri is het gaan zien als een enorm levend wezen, met het reactorvat als zijn kloppende hart. En dat wezen – die monumentale kolos die er zo ruig en stoer uitziet met al dat graniet en staal – heeft eigenlijk een zacht en kwetsbaar lichaam, dat snel wonden oploopt. En uit die

wonden, die vaak goed verstopt zitten, druppelt vloeistof in allerlei soorten: van simpele waterdruppels en olie in de vreemdste kleuren, tot een stroperige, stinkende smurrie.

Hij tilt de dweil op uit de plas, plonst hem in zijn emmer en drukt op de hendel die een plastic klep omhoogbrengt om alle vloeistof eruit te wringen. Zo'n eenvoudig maar effectief mechanisme vindt hij bevredigend. Hij laat de dweil opnieuw in de plas vallen, die de vorm heeft van een van de meren in het weids uitgestrekte binnenland van Rusland. Deze plas valt in de categorie 'olie in de vreemdste kleuren'. Rare tinten kolken rond en lossen langzaam op.

Om zijn geest iets te doen te geven, speelt Joeri een spelletje dat hij heeft bedacht en dat 'Waar komt dit lek vandaan?' heet. Waar op dit enorme Tsjernobyl-wezen zit deze verwonding? Hij denkt ook na over een veel interessantere vraag: zal dit lek ooit worden gerepareerd, of krijgt hij keer op keer de opdracht om hetzelfde stuk van de gang te dweilen, zonder dat daar enige uitleg voor wordt gegeven?

Dat is ook een van de raadsels van Tsjernobyl.

Hij kijkt op naar het plafond en zoekt het oppervlak af naar de oorsprong van de lekkage. De achthonderd meter lange gang heeft de bijnaam 'gouden gang' gekregen, omdat de wanden zijn afgewerkt met dunne stroken licht hout die zijn gepolijst tot ze glanzen. Het is alsof je een onmogelijk lange buis, bedekt met een glanzende goudlaag, in staart, en het plafond is daarop geen uitzondering: nog meer goud, hier en daar onderbroken door felle lampen.

Daar, in een naad tussen de panelen, glinstert iets vochtigs wat het licht weerkaatst. In gedachten kruipt Joeri door het plafond

omhoog naar de buizen die vlak boven de gang lopen en de controlekamers en reactoren met de turbinehal verbinden.

Joeri bestudeert de blauwdrukken van Tsjernobyl vaak tot diep in de nacht. Hij vermoedt dat als hij het juiste gereedschap, de juiste spullen en een jaar of tien de tijd zou krijgen, hij de hele kerncentrale uit elkaar zou kunnen halen en weer eigenhandig zou kunnen opbouwen.

Hij onthoudt de plek van de lekkage. Die zal hij doorgeven aan een voorman en dan wordt het lek gerepareerd, of ook niet. Dat is afhankelijk van een of ander politiek proces waar Joeri niets van begrijpt. De plek waar de splinter zat, begint te jeuken en hij wrijft met zijn hand over zijn witte overall. Elke keer als hij denkt aan de bevelen die van bovenaf komen, en die dan wel of niet worden opgevolgd, op basis van weer een heel ander systeem van bevelen, begint Joeri's lichaam te tintelen. De politiek van volwassenen is nog zo'n nieuwe werkelijkheid die te duister is om volledig te begrijpen, en als hij heel eerlijk is, voelt hij daar ook weinig voor. Schuldgevoel knaagt aan hem, alsof die geheime gedachte even erg is als hardop uitgesproken kritiek op de Staat en de overheid...

Dat is iets wat zijn oom Pavlo doet, elke avond weer, onder het genot van een kop thee na het avondeten.

Joeri's knokkels worden wit nu hij nog steviger in de steel van de dweil knijpt.

Oom Pavlo is de broer van Joeri's vader, en ook degene bij wie Joeri mag logeren zolang hij stage loopt in Tsjernobyl. Het gezin woont in de stad Pripjat.

Joeri heeft nooit eerder iemand als oom Pavlo ontmoet. Hij is radiopresentator, de stem van de nieuwszender van Pripjat.

De hele dag door leest hij lovende nieuwsberichten voor over de geweldige dingen die de Sovjet-Unie bereikt: de lancering van een nieuwe klasse onderzeeërs in de scheepswerf in Leningrad en mededelingen van het *Kremlin*, plus nieuws over de mislukkingen van de Amerikanen. Alle inwoners van Pripjat kennen Pavlo's stem en ervaren die als geruststellend. Joeri heeft al verschillende keren meegemaakt dat volslagen vreemden zijn oom begroetten in het Raduga-warenhuis en hem de hand schudden, om vol trots op de foto te gaan met de stem van Radio Pripjat.

Maar thuis?

Thuis gaat het heel anders.

EERDER DIE AVOND

Joeri's tante Maja ruimt de eettafel af en schraapt de laatste restjes van de saucijzen van het Oostenrijkse zilver. Ook al woont hij al een paar maanden bij zijn oom en tante in Pripjat, hij kan nog steeds amper geloven hoe goed ze hier eten. En hoe vol hij na elke maaltijd zit, bijna ongemakkelijk vol, zelfs. Toen hij hier aankwam, had Joeri tot zijn verbijstering gezien dat de supermarkten vol lagen met vlees, kaas, verse groente en zelfs snoep! Hongaarse chocolaatjes, drop uit Tsjechoslowakije en ijs uit Roemenië...

In de hele Sovjet-Unie zijn enorme tekorten, dat is inmiddels standaard. In de winkel in Moskou waar zijn ouders boodschappen halen zijn altijd heel veel schappen leeg. Joeri's moeder heeft,

net als alle anderen, altijd wel een *avoska* bij zich, een 'je-weet-maar-nooit'-tas, voor het geval ze toevallig iets ziet wat het tekort van die week weer kan aanvullen. Of het nu ingeblikte bieten zijn of een fles schoonmaakmiddel voor de badkamer, het gaat mee in haar boodschappennet.

Hier in Pripjat heeft niemand een *avoska*. Tante Maja komt thuis met meerdere volle boodschappentassen. Het gezamenlijke avondeten is een hele gebeurtenis, elke dag weer. En elke dag zijn er smakelijke kleine *medoviks*, honingcakejes, als toetje.

Pripjat is dan ook geen willekeurig gat. Pripjat is een *atomgrad*, een atoomstad, gebouwd ter ondersteuning van de grote kerncentrale en gefinancierd door het ministerie van Energie. Het is een ware droom, een paradijs voor de arbeiders. Op zondagmiddag zeilen de gezinnen in bootjes heen en weer op de rivier. De echtgenotes van de atomsjtsjiki spuiten hun polsen en hals in met Europese parfums.

Maja zet de *samowaar* op de afgeruimde tafel en schenkt thee in voor Pavlo en Joeri. Joeri kijkt even naar zijn jongere nichtje en neefje, Alina en Lev. Hij weet precies wat die nu gaan zeggen.

'Mogen we naar de radio luisteren?' vraagt Alina.

Joeri balt zijn hand tot een vuist en verfrommelt het stoffen servet in afwachting van de rest van het gesprek.

'Eén uurtje,' zegt Pavlo tegen zijn dertienjarige dochter. 'En let erop dat je...'

'... hem zacht zet,' maakt de twaalf jaar oude Lev zijn vaders zin af.

Pavlo's mond lijkt te willen glimlachen en hij knikt. Joeri's neefje en nichtje haasten zich van tafel om in de woonkamer bij de kortegolfradio te gaan zitten. Een ogenblik later bereiken

de zwakke geluiden van de uitzending Joeri's oren. Hij knijpt harder in het servet.

Pavlo brengt zijn theekopje naar zijn lippen en blaast damp over het oppervlak. Hij neemt een net, klein slokje en zet het kopje terug op de schotel. Zelfs de manier waarop deze man zo nodig van zijn thee moet genieten is decadent, westers, misdadig! Joeri heeft zijn tengere, bescheiden oom de laatste tijd eens wat beter bestudeerd. Hij heeft ontdekt dat alles wat Pavlo in de veiligheid van zijn huis doet, een klap is in het gezicht van de Staat, een kleine opstand achter gesloten deuren.

In de andere kamer lachen Lev en Alina om iets wat op de radio te horen is. Joeri kan zich niet voorstellen wat er zo grappig is aan *westerse propaganda*.

Hij ziet de kortegolfradio als de grootste belediging van allemaal. Pavlo staat zijn kinderen toe te luisteren naar Radio Liberty, het westerse station met 'vrijheid' in de naam, waarvan iedereen weet dat het gesponsord wordt door de Amerikaanse spionnen, de CIA, zodat ze belachelijke leugens kunnen verspreiden die de oren en gedachten van de Sovjetburgers van Praag tot aan Siberië binnendringen.

Zet hem zacht, zegt Pavlo elke avond weer tegen zijn kinderen. Zelfs in de beste appartementen van Pripjat zijn de muren dun genoeg om de burens te kunnen afluisteren. Zo ook in deze flat, helemaal boven in het mooiste gebouw aan het noordelijke uiteinde van de brede Prospekt Lenina, een straat vol schaduw gevende populieren.

'Je keurt het af,' zegt Pavlo, die Joeri tegenover hem aan tafel eens goed bekijkt.

Joeri heeft altijd zijn mond gehouden. Hij is tenslotte te gast in

het huis van zijn oom, waar hij gedurende de tijd van zijn stage bij de kerncentrale gratis mag wonen, in de logeerkamer. Zijn beddengoed is schoon, zijn kleren worden gewassen, hij komt niets tekort. Op zestienjarige leeftijd heeft hij het beter getroffen dan veel van de atomsjtsjiki, en zelfs beter dan een groot deel van het administratieve personeel van de centrale. Hij heeft het recht niet om te zeggen wat hij denkt.

De stem van de presentator van Radio Liberty dringt weer tot hem door. Als Joeri hem een kamer verderop al kan horen, dan kunnen hun burens dat ongetwijfeld ook. En in een stad als Pripjat zitten de oren en ogen van de Staat overal.

'Ik word er nogal nerveus van,' zegt Joeri voorzichtig.

'Hmmm,' zegt Pavlo. 'Ik had mijn neef uit Moskou nooit aangezien voor een nerveus type.'

Joeri kijkt de eetkamer rond. Het is eigenlijk meer een nis, een kleine ruimte tussen de keuken en de woonkamer in. De woonkamer met zijn gelakte kastjes, planken vol boeken die als familiestukken van generatie op generatie worden doorgegeven en een donkerrood bankstel. Tante Maja neuriet zacht tijdens het afdrogen van de vaat. Afgezien van de tafel en stoelen is het enige andere meubelstuk in de eetkamer de hometrainer van Pavlo. Een duur fitnessstoestel voor binnenshuis – nog meer westerse decadentie! Joeri had nog nooit een hometrainer in het echt gezien voor hij bij zijn oom en tante introk!

Toch is ook dit appartement, een van de beste in de stad, niet bepaald groot. De kamers zijn klein en de woningen zitten dicht op elkaar. Joeri stelt zich voor dat de burens aan hun avondmaaltijd zitten en luisteren naar de geluiden van de illegale radio-uitzending die vanuit de flat van de Fomitsjevs te horen is.

Het servet is een stevige bal in Joeri's vuist. Hij klemt zijn kiezen op elkaar en dwingt zich om verder niets te zeggen. Dan begint Alina weer hard te lachen, en Lev doet mee.

'Hoe kun je dit nou doen?' flapt Joeri eruit. Op hetzelfde moment waarschuwt een stemmetje in zijn achterhoofd hem dat hij zijn mond moet houden. Maar dat stemmetje wordt al gauw weggespoeld door het rode waas dat zijn gedachten vertroebelt.

Oom Pavlo trekt een van zijn borstelige wenkbrauwen op; een theatraal gebaar, waar Joeri al helemáál woest van wordt.

'Jij bent de stem van Radio Pripjat!' zegt Joeri. Hij weet dat hij niet zo hard moet praten, maar hij kan het niet helpen.

'Dat klopt,' bevestigt Pavlo.

'Je bent lid van de *Communistische Partij*, je gaat naar de bijeenkomsten, je spreekt daar, mensen hebben respect voor je.'

Pavlo neemt weer een klein slokje thee. Daarna dept hij zijn snor met een servet en kiest zijn woorden zorgvuldig. In de keuken rinkelt iets van aardewerk.

'Joeri,' zegt Pavlo. 'Waarom ben je hier, in Pripjat? Waarom heb je zo hard je best gedaan om die studiebeurs te krijgen en waarom heb je gekozen voor Tsjernobyl?'

'Omdat ik nucleair ingenieur wil worden,' zegt Joeri meteen.

'Ah,' zegt Pavlo. 'Toen ik zo oud was als jij, wilde ik alleen maar op de radio te horen zijn. Ik luisterde vroeger naar de grappen op Radio Jerevan en deed hun stemmen na. Mijn vader, jouw opa, heeft een miniatuurradio voor me gekocht.' Pavlo glimlacht bij de herinnering. 'Ik maakte altijd nieuwsberichten en deed verslag van ons huishouden. Wat er die avond op tafel zou staan. Wie het potje schaken had gewonnen, jouw vader of ik.'

Joeri vraagt zich af waar zijn oom heen wil met dit verhaal. Is

dit een van die 'ik herken zo veel van mezelf in jou'-preken die hij wel vaker van volwassenen te horen heeft gekregen? Zoals van die natuurkundeleraar op school in Moskou, die altijd al nucleair ingenieur had willen worden en die overduidelijk een bloedhekel had aan lesgeven...

Pavlo lijkt geduldig te wachten op een reactie.

'En dus ben je dat gaan doen,' zegt Joeri uiteindelijk. 'Je hebt het leven gekozen dat je wilde en dient daarmee ook het volk.'

'Mmm.' Zijn oom drinkt het kopje thee leeg, schenkt nog een kopje in uit de samowaar en blaast damp over de rand. Dan zucht hij. 'Neef. Weet je wat *prisposoblenets* betekent?'

Joeri fronst zijn wenkbrauwen bij dit onbekende woord.

'Iedere atomsjtsjik die hoopt hogerop te komen is een prisposoblenets. Iedere Tsjernobyl-administrateur die er lang genoeg zit, is er ook een. En Viktor Brjoechanov...' Joeri schrikt als de naam van de directeur van de kerncentrale valt, de ontzagwekkende ingenieur die vijftien jaar geleden zowel de kerncentrale als de stad uit de modderige rivieroever had opgetrokken. 'Hij is misschien wel de grootste van allemaal.'

'Een genie,' gokt Joeri. 'Een man die dingen voor elkaar krijgt.'

'Zo zou je het kunnen omschrijven,' zegt Pavlo. 'Soms is een prisposoblenets een genie. Maar niet alle genieën zijn een prisposoblenets.'

Joeri's ogen glijden naar de klok aan de muur van de eetkamer. Zijn dienst begint om elf uur precies en hij wil eerst nog wat tijd voor zichzelf om zijn gedachten op een rijtje te krijgen voordat hij naar zijn werk vertrekt. Veel van de jongere atomsjtsjiki blijven langer doorgaan, tot ver nadat hun dienst erop zit, om eindelijk veel kopjes koffie te drinken en te kijken hoe hun collega's

de controlepanelen bedienen en hun kennis delen over de nieuwe manieren om het ondoorgrondelijke atoom te temmen. Joeri is van plan om zich bij hen aan te sluiten, langzaam deel te nemen aan hun gesprekken en zo onderdeel te worden van hun groep. En om dat te doen moet hij rustig en beheerst zijn en net zo zelfverzekerd overkomen als iemand die veel ouder is dan hij. Maar zoals dit gesprek nu gaat, moet hij zich straks haasten om de bus naar Tsjernobyl te halen en zal hij er slordig en onrustig uitzien als hij aankomt. Dan is hij niet méér dan een of ander dom joch dat een emmer en een zwabber in de hand gedrukt krijgt, waarna iedereen hem weer vergeet.

Zijn oom zet zijn kopje terug op het schoteltje en dekt zijn snor opnieuw droog met het servet. 'Een prisposoblenets is iemand die instinctief, net zoals dat bij een dier gaat, de regels van het Sovjetspel begrijpt zonder dat iemand die heeft hoeven uitleggen.' Pavlo's ogen glinsteren als hij de reactie van zijn neef afwacht. Joeri voelt zich onder de loep genomen, en behoorlijk in de war.

Het Sovjetspel? Wat voor spel is dat?

'Bedoel je schaken?'

De Sovjet-Unie is met recht trots op zijn schaakgrootmeesters, die over de hele wereld beroemd zijn om hun deskundigheid en vaardigheden.

Pavlo laat een hartelijke lach horen. Geschrokken knijpt Joeri opnieuw het servet in zijn vuist fijn.

'Bijna. Eigenlijk zit je er niet eens zo ver naast. Ja, misschien heb je het wel meer bij het rechte eind dan je beseft. Maar in dit geval bestaat het schaakbord uit onze kantoren, onze fabrieken, onze omroepstations...' Hij kijkt Joeri met een veelbetekenende

blik aan. '... onze kerncentrales. Een prisposoblenets is zowel pion als een paard met een ridder, zowel looper als toren, afhankelijk van de situatie. Hij kan soepeltjes een draai geven aan zijn ideeën en de manier waarop hij daarover spreekt, en past zich gemakkelijk aan aan de grillen van Moskou. Hij is altijd in staat om precies te zeggen wat de koning wil horen en te doen wat de koning van hem verwacht – niet meer en niet minder. Begrijp je wat ik bedoel?'

Joeri knippert een paar keer. Zijn oom lijkt vastberaden Joeri hiervan te overtuigen en deze kennis met hem te delen. Joeri vermoedt dat zijn oom spreekt over een vorm van landverraad, het afkeuren van de Staat – alsof de geheimen van de Partij aan hem worden onthuld.

In de kamer naast hen dreunt de illegale uitzending van Radio Liberty maar door en door.

Joeri's gevoelens zijn complex en zijn geest is net zo wazig als de rivier op een schemerige namiddag. Hij voelt een vlaag van iets wat lijkt op liefde voor zijn oom, voor dit knusse appartement met de boekenerfenis en de goedgevulde voorraadkast, voor de luide lach van zijn jongere neefje en nichtje. Zijn eigen vader nodigt Joeri nooit uit om na het eten nog even bij hem aan tafel te blijven zitten. Die trekt zich meteen terug in de kleine keuken om wodka te drinken en door het raam te kijken naar de sneeuwbanken die zich langs de kant van de straat ophopen als een stel begraven reuzen. Al wordt de liefde die Joeri's binnenste nu verwarmt getemperd door een kil wantrouwen. Wat voor man spreekt op deze manier over het land, over het hele systeem dat ervoor gezorgd heeft dat hij het leven kan leiden waar hij altijd al van droomde?

Hoort zijn oom niet dankbaar te zijn voor de boeken en de volle voorraadkast en het gelukkige gezin?

Tegelijkertijd weet Joeri dat zijn oom de mistige gedachten onder woorden brengt die 's nachts ook door Joeri's eigen hoofd spoken, wanneer hij de gangen dweilt en roestige spijkers uit de koppelstukken van de stalen pijpen wrikt. Dan denkt hij na over hoe de dingen werken, over de politiek van de volwassen mensen en de redenen dat sommige dingen in de kerncentrale meteen worden gerepareerd, terwijl andere dingen worden verwaarloosd. Over waarom sommige ingenieurs heel snel opklimmen binnen de organisatie, terwijl andere wegwijnen.

Joeri dwingt zich het servet los te laten en slaat zijn handen stevig ineen op zijn schoot. 'Ik begrijp het,' zegt hij. Het is beter om domweg in te stemmen, zodat dit gesprek zo snel mogelijk achter de rug is, denkt hij. Zijn gedachten hierover kan hij later wel weer op een rijtje zetten. Al blijft er een zuur gevoel in zijn maag liggen.

Zijn oom kijkt hem met gefronste wenkbrauwen aan. 'Gaat het wel goed met je, neef? Wil je misschien nog wat thee?'

Joeri kijkt naar zijn onaangeraakte kopje. Er stijgt geen damp meer op van de donkere, oranjebruine drank. Hij slikt een brok weg in zijn plotseling heel droge en kriebelende keel.

Pavlo glimlacht droevig naar hem. 'Misschien is dit iets te zwaar voor een praatje na het avondeten. Ik bedoelde alleen te zeggen...' Hij schudt zijn hoofd. 'Ik weet dat je teleurgesteld bent in het werk dat je in de centrale moet uitvoeren. Ik weet dat je niet hiernaartoe bent gekomen om te vegen en te dweilen en koffie te halen. Ik wilde alleen een deurtje in je geest openen. Je iets geven om over na te denken. De atomsjtsjiki die je zo bewondert,

hebben hun positie niet alleen maar bereikt door hard te werken en slim te zijn. Die hebben ze bemachtigd door óók een goede prisposoblenets te zijn. Zij hebben geleerd het spel mee te spelen en het góéd te spelen. Hoe eerder je dat leert, hoe beter.'

Voor hij weet wat hem overkomt, vormt het waas in Joeri's geest zich tot een koude, zilveren punt, een scherpe speer, die in een verborgen woede prikt waarvan hij niet wist dat die er zat. Alles wat hij ziet en hoort zorgt ervoor dat die punt alleen maar dieper naar binnen wordt geduwd: die belachelijke hometrainer, de illegale radio-uitzending, de naklank van die misselijkmakende woorden die zijn oom net uitsprak: 'Hij kan eenvoudig een draai geven aan zijn ideeën en de manier waarop hij daarover spreekt...'

Niemand heeft ooit eerder met hem over zulke dingen gepraat, zo simpel en natuurlijk alsof het niets met landverraad te maken heeft. Alsof het een alledaags gesprekje is over voetbal of de eland die zijn tante ooit uit de rivier zag drinken.

'Joeri?' vraagt Pavlo.

Joeri staat zo snel op dat al het bloed naar zijn hoofd stroomt. Hij weet nauwelijks wat hij zegt; de woorden rollen zo van zijn tong. 'Zulke dingen mag je niet zeggen!' Hij wil het uitschreeuwen, maar is nog helder genoeg om zijn stem te dempen tot een verbitterd gefluister. 'Zulke dingen zeggen ze in Moskou ook niet!'

In een flits ziet Joeri zijn vader weer door het raam naar de sneeuwjacht staren in de drukkende stilte van de keuken bij hen thuis. Joeri kent zijn vader nauwelijks – vreemd genoeg kan hij zich al na drie maanden zijn gezicht niet meer zo goed herinneren – maar hij kan met zekerheid zeggen dat zijn vader geen landverrader is.

Radio Liberty heeft bij hen thuis nog nooit aan gemogen.

Weer krijgt hij zo'n woest makende glimlach van zijn oom, die alleen maar zegt: 'Ik kan je verzekeren, neef, dat mensen van Oost-Berlijn tot diep in het Oeralgebergte precies zulke dingen zeggen.'

Hete tranen wellen op in Joeri's ogen en hij schaamt zich er onmiddellijk voor, al lijkt hij zijn emoties niet in bedwang te kunnen krijgen. Er is domweg te veel wat hij niet begrijpt. Wat hij wél begrijpt, kan hij in een paar woorden samenvatten: 'Je verandert mijn neefje en nichtje in kleine landverraders. Je vult hun gedachten met Radio Liberty en...' Joeri ziet voor zich hoe Alina en Lev in de woonkamer meedansen op verboden Amerikaanse muziek. '... met de Talking Heads.'

'Joeri,' zegt zijn oom.

Joeri kan zich niet meer inhouden. Aangedreven door liefde en bezorgdheid en woede en frustratie, die zich ineenvlechten tot één grote massa, roept hij uit: 'Denk dan tenminste aan hun toekomst!'

De vlakke hand van zijn oom maakt een enorm luide klap als hij ermee op het gelakte tafelblad van de eettafel slaat. Joeri zwijgt meteen. Hij heeft Pavlo nog nooit zijn zelfbeheersing zien verliezen of zijn stem horen verheffen, en hij heeft hem al helemaal nooit met zijn hand op een tafel zien slaan. De koude speerpunt trekt zich terug. Het enige wat Joeri nog kan doen is proberen de blik van zijn oom vast te houden terwijl de welluidende stem van Radio Pripjat tot hem doordringt.

'Ik denk aan níets anders dan hun toekomst.'

Nu weet Joeri het helemaal niet meer. Hij is verwarder dan ooit. Hij weet dat hij die dingen niet had moeten zeggen en durft

nu zijn mond niet meer open te doen. Toch vraagt hij zich af op welke manier zijn oom aan hun toekomst denkt als hij ze verboden dingen laat doen en naar Amerikaanse propaganda laat luisteren.

Zijn oom leunt naar achteren op zijn stoel en kijkt naar zijn hand alsof hij er spijt van heeft dat die zich zo heeft misdragen. Dan blaast hij zachtjes zijn adem uit. 'Sorry.'

Pavlo kijkt Joeri een lange tijd aan met een uitdrukking die Joeri niet kan ontcijferen. Als hij weer begint te praten, is het alsof de radiostem hem in de steek heeft gelaten. 'De wereld is aan het veranderen,' zegt Pavlo zacht. 'Ik wil gewoon graag dat Alina en Lev hem zien zoals hij echt is.' Hij wacht even. 'En jij ook, Joeri.'

Joeri voelt zich nu net een van de domste kinderen uit de klas in Moskou. Het is totaal onlogisch; hij kan de onderdelen van een grafietreactor in zijn slaap aanwijzen, heel goed het verschil uitleggen tussen de drie soorten stralingsdeeltjes – alfa, bèta en gamma – maar een gesprek na het eten brengt hem helemaal van zijn stuk en bezorgt hem het gevoel dat hij de eenvoudigste waarheid van allemaal nooit heeft begrepen.

Tante Maja komt de eetkamer in met een glanzend gepoetste zilveren serveerschaal met daarop twaalf flinke plakken honingcake.

'Medovik toe,' kondigt ze aan als ze de schaal op tafel neerzet.

'Wat heerlijk,' zegt Pavlo, die haar voorzichtig tegen zich aan trekt. Ze geeft hem een vlugge kus op zijn wang en beweegt dan haar wijsvinger omlaag tot ze het puntje van zijn neus raakt.

Zijn tante en oom herhalen deze scène elke avond weer, en de warmte van hun liefde overspoelt Joeri. Weer denkt hij aan zijn

eigen vader, die stilletjes bij het keukenraam staat, en aan zijn moeder, die met een wazige blik naar de televisie staart.

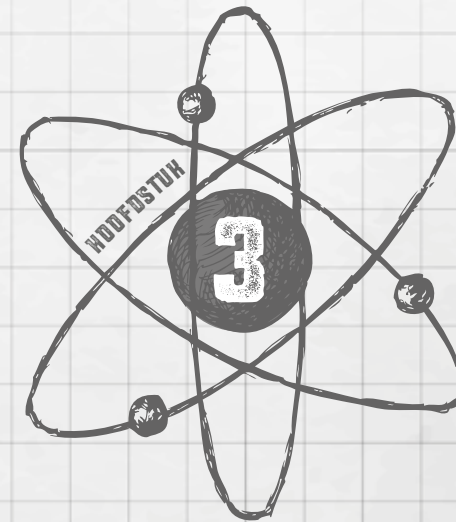
Zijn neefje en nichtje, aangetrokken door de zoete geur van de medovik, rennen terug de eetkamer in en gaan weer aan tafel zitten. Joeri blijft staan. Een ogenblik lang kijken alle gezinsleden naar hem, maar hij kan alleen maar achteruitdeinzen, weg bij de tafel.

‘Ga zitten, Joeri,’ zegt Alina.

‘Blijf nog even,’ zegt Lev.

Ze zijn vergeten om de kortegolfradio uit te zetten en Radio Liberty dreunt gewoon door op de achtergrond, nu met iets over de oorlog in Afghanistan.

‘Ik moet me klaarmaken voor mijn werk,’ mompelt Joeri. En dan verlaat hij de kamer.

26 APRIL 1986
01.19 UUR

Joeri omklemt de steel van de zwabber alsof hij nog steeds bij zijn oom en tante thuis aan tafel zit en het servet in zijn vuist fijnknijpt. Terwijl de Fomitsjevs genoten van de medovik van tante Maja, was Joeri naar de badkamer gegaan, waar hij koud water in zijn gezicht had geplensd, en daarna had hij zich teruggetrokken in de logeerkamer.

Nu, een paar uur later, kan hij het gevoel nog steeds niet van zich afzetten dat hij zich gedroeg als een klein kind met een driftbui. Het geluid van de vlakke hand van zijn oom die op tafel slaat, echoot nog door zijn hoofd. Hij voelt een vlaag van wanhoop. In de drie maanden dat hij nu al zorgt voor de losse

schroeven, de plasjes vloeistof op de grond en de lege koffiepotten van Tsjernobyl, heeft hij zich gebruikt en genegeerd gevoeld. Diep van binnen weet hij allang dat hij veel meer een atomsjtsjik is dan een loopjongen. Wat hem op de been houdt, is de zekerheid dat anderen dat op een dag ook aan hem zullen merken en hem zullen uitnodigen om wat langer in de controlekamer te blijven, om de verfijnde machines beter te bekijken, om tot in de vroege uurtjes te praten over regelstaven, grafiet en ionisatie met mannen die twee keer zo oud zijn als hij.

Maar nu is hij daar niet meer zo zeker van.

Prisposoblenets. Het spel meespelen.

De vloer is smetteloos, de stroperige vloeistof is allang opgeruimd en toch blijft Joeri zijn zwabber maar over dezelfde plek halen; keer op keer in de aanval. Wat een dwaas is hij geweest om te denken dat hij thuishoort in die volwassen wereld van de controlekamer, de turbinehal en de loopbruggen boven de reactorvaten. De ingenieurs hebben groot gelijk dat ze hem een emmer en een dweil geven, of een hamer en een moersleutel in de hand drukken. Hij mag al van geluk spreken dat hij dit gebouw zelfs maar in mag.

Joeri sluit zijn ogen.

Eén manier die hij gevonden heeft om zijn duistere, eenzame gedachten te kalmeren is door alle geluiden van de kerncentrale door hem heen te laten spoelen. Op de plek waar hij nu staat, in de gouden gang, tussen de reactoren en de turbinehal in, kan hij zich met gemak voorstellen dat hij zich in de buik van een of ander groot, onmogelijk vliegtuig bevindt. De turbines – acht stuks, in een rij over de hele lengte van de hal – zoemen als straalmotoren en Joeri heeft de vreemde gewaarwording dat

ze tegelijkertijd zowel heel ver weg als heel dichtbij zijn. Als hij zich concentreert, voelt hij de trillingen door de zolen van zijn werklazzen heen omhoogkruipen tot in zijn maag.

Opeens lijken de turbines langzamer te zoemen. Joeri opent zijn ogen. Dat is vreemd. Het is net alsof de straalmotor in kracht afneemt en de snelle trillingen – die gewoonlijk veel te snel zijn voor zijn brein om ze in afzonderlijke geluidjes op te splitsen – vertragen tot een hoorbaar *woemp-woemp-woemp-woemp*.

Hij denkt een ogenblik na en knijpt zijn ogen tot spleetjes, alsof dat zal helpen. Hij herinnert zich vaag dat een paar van de ingenieurs in de luchtsluis het hadden over een veiligheidstest die voor vanavond gepland stond. Zoals gewoonlijk heeft niemand hem daar iets over verteld.

Joeri weet niet of het komt door het vervelende gesprek met zijn oom eerder die avond, maar er bekruipt hem het griezelige gevoel dat er iets heel erg mis is. Het Tsjernobyl-wezen is in vele opzichten een gigantisch, niet te bevatten ding, maar Joeri leeft nu al maanden in de ingewanden van het schepsel, en de huivering, oprispingen en zoemende tonen zijn de soundtrack van zijn dagelijks leven geworden.

Opeens gebeuren er een heleboel dingen tegelijk.

Iemand opent de deur naar controlekamer 4 en de herrie van een verhitte discussie stroomt de gang in. De precieze woorden kan Joeri niet verstaan, maar de toon wordt steeds hoger, bijna hysterisch. Hij draait zich om en ziet twee in het wit geklede gedaantes de kamer uit rennen en door de gang op hem afkomen.

De muren beginnen te trillen. Joeri legt zijn handpalm op de glanzend gepolijste panelen om het te controleren. Ja: het is een